

05

A

1575

1729
Differtatio Philologica

23

De

DIVINI NOMINIS

J E H O V A

ἌΝΕΚΦΩΝΗΣ Εἶ

quam

Triuno JEHOVA annuente,

Sub

PATROCINIO

VIRI

Clarissimi atque Excellentissimi,

DN. M. ANDRÆ SENNERTI,

Lingg. Oriental: P.P. Dignissimi, Præceptoris ac
Promotoris sui omni observantiæ cultû profe-
quendi,

publico examini proponit

DAVID WENDELERUS,

Schlettâ - Misnicus

Ad diem 14. Maji,

In Auditorio majori.

WITTEBERGÆ

Excudebat MICHAEL Wende/ ANNO 1642

*Magnifici, Nobilissimi, Amplissimi,
Prudentia, Autoritate, longoque rerum usu pra-
stantissimi*

V I R I,
LIBERÆ IMPERIALIS
REIPUBL. RATISBONENSIS DNN.
COSS. SCABINI, SYNDICI,
cæteri que Domini Senatores
Spectatissimi,

Vobis hoc, quicquid ejus est, inscribitur. Vobis, inquam, Tan-
tis, à me tantillo. Non levis profecto temeritatis postulari pos-
sem, qui id audere non sum subveritus. Sed res est in vado:
Olla fingentis sui figuli sequitur manum, civis ad nutus Ma-
gistratus sui se conformat, & apes regulum observant suum: Quidni
sua sui eorum & assurgerem ego, qui me fingunt diligenter ac informant,
quorum sum civis, quos item duces veneror & directores? Eos intellectos
volo, quorum consilio non ita pridem ex Studiosis nostris Gymnasi vestri
expetiistis Conrectorem. Atque hi adeo ipsi sunt, qui, cum me non pla-
ne indignum censuerint, cui ista concedi Sparta posset, consultum duxe-
runt tamen, ut Vestrarum Magnificentiarum, Nobilitatum & Ampli-
tudinum limato judicio Specimen quoddam submitterem prius. Hoc
ipsum nunc devotè exhibeo, id imprimis rogans obnixè, ut serenâ fron-
te idem accipere, meque favore vestro imposterum tueri ne dedignemini.
Valete optimè. Wittebergæ, Ipsis Calendis Maji, Anno recuperatæ
gratiæ per Christum CIO I D C XLII.

VV. Magnif. Nobil. Amplit.

Studiosissimus,

David Wendelerus,
Autor & Respondens.

05. A. 1575

כִּירוֹת
 THESIS I.

Quod exemplo fit, id jure fieri putatur, inquit Romanus eloquii Princeps. Et quò majores ii, quos prævios habemus, eò tutiùs ipsos sequi licebit. Quocircà cùm coràm sint exempla Præceptorum nostrorum, majoris commatis Virorum, nulli dubitamus, quin veniam nobis daturi sint ii, à quorum sententiã non nihil recedemus.

II. Labet autem impræsentiarum disquirere de ἀνεκφώνησι Nominis τετραγραμμάτης יהוה, quænam nempe vera ac legitima causa sit, cur olim hodièque, passim atque vulgò ἀνεκφώνητον, ἀφραστον, ἀρρηστον, ἀλεκτον, ἀφρογυκτον, ineffabile, indicibile, ineloquibile &c: dicatur. De cujus ratione multis modis apud plures hinc inde scriptum reperitur.

III. Nos totam rem tribus inclusam sectionibus breviter exhibebimus. Prior sententiam Judæorum, altera quorundam Christianorum, & tertia denique eam, quæ veritati maximè consentanea, vel saltem hâc quidem vice nobis probabilior videtur, sine ullo alterius cujusquam præjudicio, subjunget.

SECTIO I.

In quâ sententia Judæorum proponitur
 & ventilatur.

IV. Constat inter omnes, cùm qui literis Ebraicis sunt initiati, tum qui de illis aliquid memoriæ prodiderunt, apud Judæos Nomen Tetragrammaton יהוה, ab essentiã Dei desumptum, meritissimò primas Nominum Dei semper tenuisse, & reliquis, partim ab effectis,

partim ab attributis petitis, reverentiâ & sanctitate multum antelatum fuisse.

V. Hinc pio quidem studio, sed inani metû ducti, abstinere ab ejus pronuntiatione, ne quotidiano usû vilesceret, ut solent ea, quæ quotidie in ore & usu sunt. Quam in rem Maimonides in More, cap. 61. סוף דבר גדולה זה השם והשמירה מלקרא אותו להיותו מורה על עצמו יתעלה מאשר לא ושחחף אחד מן הברואים בהוראה ההיא hoc est, *Summa rei hæc est, magnitudo hujus nominis & cautio, ne quis illud legat, hinc est, quod significet Dei exaltandi substantiam seu essentiam, & quidem ita significet, ut nulla Creatura communicet cum eo in ista significatione.*

VI. Postea à Sacerdotibus tantum in benedictione illâ solenni, quæ Num. 6. versibus ultim. describitur, fuit profatum. Quorum pertinent verba illa ex Talmud: in Massecheth Sota. cap. 7. Misna 6. ברכת כהנים כיצד כמדינה אומרים אחת ג' ברכות ובמקדש ברכת אחת במקדש אומרים את השם בכחבו כמדינה בכניו כמדינה כהנים נשים את יריחו כנגד כתפיהן ובמקדש על נבי ראשיהן חוץ מכהן הגדול שאיני מגביה מן הציץ hoc est, *Benedictio sacerdotum quomodo se habet? In provincia pronunciant eam tanquam tres benedictiones. At in templo tanquam benedictionem unam. In templo pronunciant N O M E N secundum scripturam ejus: at in provincia per cognomen ejus. In provinciâ attollunt Sacerdotes manûs suas versus humeros. At in templo supra caput, excepto summo Pontifice, qui non attollit manus supra laminam (intelligit frontale, cui inscriptum erat קדש ליהוה Exod. 28. 36.)*

VII. Tandem autem, sicut apud Judæos omnia fermè in superstitionem abeunt; ita quoque hic mos, *Ὠλαβεία* quâdam à quibusdam introductus, adedò altas radices apud posteros egit, & in talem horrendam super-

per-

perditionem degeneravit, ut sub panâ aternâ ejus
pronunciatio plebeis prohibita fuerit.

VIII. Ita enim habet Cap. II. Sanhedrin Massechet
fol. 90. facie 1. vel secundùm edition. Joh. Cochi. p. 83.
ואלו ישראלים שאין חלק לעולם הבא האומר את
החיות המתים &c. אבא שאול אומר אף ההונה את
השם באותיותיו hoc est, *Isis Israelitis non erit pars in fu-
turo seculo, qui dicunt, non esse resurrectionem mortuorum,*
&c. *Abba Saul dicit, etiam qui pronunciat Nomen (scil.
Tetraagrammaton) literis suis.*

IX. Sed, ne quis sibi in animum inducat hos ma-
gnos Legis Doctores absque scripturâ loqui audere, è
vestigio nonnulla ex sacro codice loca, quibus nominis
τησαρεγγουαδης ανεκφωνησιν evincere conâtur, adducunt:
& quidem *primò* Exod. 3. v. 15. quando Numen Divinum
ita sibi infit: **יהוה יהי שמי לעלם** Jehovah, hoc est
nomen meum in seculum. Quem locum Rabbi Salo-
mon, sicut, attestante Viro admodùm Reverendo Dn.
D. Lysero in *τησαρωθ* thes. 7. expressè habetur in Cod-
ice Talmudico Kidduschim. cap. 4. pag. 71. ita enucleare
allaborat: deficit Vau in fine Leolam, ut explicetur pro,
ad abscondendum aut occultandum (subintellige No-
men Dei,) propterea quòd non legitur, sicut scribitur.
Deinde locum Levit. 24. v. 11. adducunt, cujus hæc sunt
verba: **ויקב את השם ויקלל ויביאו אתו אל משה**
Cumque blasphemasset, & nomen Domini maledixis-
set, adductus est ad Mosen. *Tertiò*, Exod. 20. vers. 7. **לא
תשא את שם יהוה אלהיך לשונו כי לא ינקה יהוה**
: **השא את אשר ישא אתה** hoc est, non assumes
Nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit
infontem Dominus eum, qui assumferit Nomen Do-
mini sui frustra. *Quartò*, Deut. 5. v. 11. **לא תשא את שם
יהוה**

יהוה אלהיה לישוא כי לא ינקב יהוה את אשר ישא
 : את שמו לישוא. Non usurpabis Nomen Domini Dei
 tui frustra: quia non erit impunitus, qui super re vanâ
 ejus nomen assumerit. *Quinto* 1. Sam. 3. v. 10. ubi Sa-
 muel omittit vocem Jehova, quam tamen Eli addide-
 rat. Quod רך idè factum esse putat, quod illud no-
 men tremendum sit, nec proferri à quovis homine de-
 beat. Atque hac ergò ratione, per τὸ μὴ φεμῶμεν, quod
 sc. haud licitum sit Nomen profari, Judæi τὸ ἀνεκφώνησεν
 &c. explicant.

X. Verùm enim verò tantum abest, ut in suam nos
 alliciant sententiam, ut potius contrarium ex rationi-
 bus, & locis adductis probare in proclivi sit. Et ut rem
 à primo, quod dicitur, ovo repetamus, *primò* pu-
 gnat hæc sententia cum scopo revelationis divinæ.
 Quippe hoc nomen nobis non est revelatum, ut occul-
 taremus, verùm ut cognosceremus & celebraremus,
 sicut Exo. 9. v. 16. mandatū est: וְלִמְעַן
 סַפֵּר שְׁמִי בְכָל-
 אֶרֶץ & ut enarret nomen meum in omni terra. Item
 Deut. 6. vers. 13. אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֶתוֹ תַעֲבֹד
 : יְהוָה דֵּימָה וְיִשְׁמָה הַשְׁבַּע
 Jehovah Deum tuum timeto, & ipsum
 timeto, & ipsum colito, ac per nomen ejus jurato. Con-
 fer c. 10. v. 20 & Es. 9. v. 19. Quomodò igitur possemus
 nomen Dei enarrare, & per illud jurare, si esset ineffa-
 bile? Et quod familiam ducit, Deus interrogatus à Mose
 de nomine suo, vult, ut in æternum hoc nomen sibi at-
 tribuatur, quando Exod. 3. v. 15. dicit: יְהוָה שְׁמִי לְעֹלָם
 Jehova; hoc est nomen meum in seculum. Confer
 Esa. 42. v. 8. Hof. 12. v. 6. Ac Nomen Dei quidem de ju-
 re efferri debere, & antehac debuisse probat satis evi-
 denter Matthias Elacius Illyricus in Clave scripturæ tract.
 6. pag. 630. ex illo loco Exod. 3. ubi Moses quærit in-
 qui-

quiens : Cum venero ad Israelitas, ac dicam, Deus vester
misi me ad vos : quarent, quod est nomen ejus ? Respondit
Deus : Dic Jehova (sic ille reddit) misi me ad vos. Hic di-
fert querit Moses de nomine dicendo, indicando seu effando
Israelitis &c. Ergo fuit nomen dicibile, fabile & eloqui-
bile. Quid enim alioquin totus textus sonat, nisi quod nomen
eis dicam ? Dic hoc &c. Ergo fuit nomen dicibile, effabile &c.
Aut & Moses & Deus (si dicere fas est) nugatur, & dicere, si-
gnificat hic tacere, & non effari. Ad hæc, quid sibi vult Deus,
cum toties Prophetæ mandat, ut dicat: sic dicere Jehovam,
si omninò pronuciari, efferrig, non potest: certè quicquid scri-
ptile est, id & effabile est. Hæc ille.

XI. Deinde pugnat hæc sententia cum exemplis
sanctorum Dei hominum. Illos enim in suis precibus
& colloquiis cum & de Deo sapiùs hoc vocabulo usos
fuisse nemo negare potest. Unicus Rex & Propheta
David, nobis exemplo sit, qui in Psalm. in infinitis locis
hoc nomen Dei expressè pronuciat.

XII. Tertio Judæi hoc etiam attendant, quòd stu-
diofa alicujus rei occultatio, quam Judæi prætendunt,
rem eandem non tam venerari, quàm turpiter depri-
mere, præsumatur. Quod enim celebrare, & cum lau-
de summâ per hominum ora decantare jubemur, illius
neceffe est, ut mentionem faciamus, Confer Fuller. l.
4. Miscell. c. 13. p. 487.

XIII. Tandem fundamentum hujus rei, atque ad eò
rem totam suspectam reddunt ipsæ Judæorum, quas in-
ter se hic gerunt, dissensiones super hoc interdico acer-
rimæ. Quidam enim hujus rei Deum Authorem faciunt
Exod. 3. 15. quod patet ex thesi 9. quidam à Magistris
hunc morem introductum putant. Vide B. Gerhard.
in Exeg. loc. 2. de attribut. Div. p. 618.

XIV. Cæterùm ventilanda imprimis jam quoque sunt dicta, quæ ab ipsis adducuntur. Et quidem *principiò* locum Exod. 3. v. 15. ineptissimè hùc ab illis detorqueri, omnes, qui non planè sunt desioculi, & cerebrum in calcaneo habent, sponte vident. Atque ut nihil dicam de falsâ punctorum vocabuli לעלם substitutione, sermo ibid. est de agnitione & celebratione Nominis Divini, quod seq. verba oppidò monstrant וְהָיָה לְךָ לְזֵכָר וְלְפָנֵי יְהוָה אֲדֹנָי וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל. adeoque quid לעלם ibidem notet, luculenter aperiant. Et si hunc in modum Scripturas sacras detorquere licet, quis tandem Scripturæ locus non violabitur? Hæccine vestra est in libros sacros Religio, quam ubiq; crepatis? Nobis ut integrum non est, vel unicum in sacro codice apicem, immutare; ita nec illis argumentis, quæ huic iniquæ depravationi innituntur, quicquam movemur. Quid verò de Psal. 44. v. 9. dicetis, qui locus nostro ex parte est parallelus. Anne & ibi abscondere jubemur nomen יְהוָה, & simul profiteri?

XV. Videndus nunc alter Scripturæ locus, quem pro se allegant Judæi, ex Lev. 24. v. 11. totam collectionis rem in voce נקב collocantes. Verùm, ut paucis, quod rest est, dicam, distinctione opus est. Nempe duplicem Ebr. נקב obtinet significationem, unam generalem, quam alii formalem dicunt, alteram specialem s. materialem. Qua de re benè Schindlerus in suo Lexico. Videndum itaque ex textu, num hîc in malam vel bonam accipiatur partem. Prius tota cohærentia suadet ac urget. Perpendantur probè versic. 14. & 15. ubi vera dirigitur supplicii causa affertur, nō nuda expressio, sed blasphematio: vers. 14. dicitur הַמְקַלֵּל maledicum: & vers. 15. Deus talem promulgat legem, quæ item non expressionem, sed profanationem & maledicentiam vestat:

tat: Vir cùm יסלל maledixerit &c. Unicum illud ad-
huc notamus, quòd præter Rabbi Salomonem in h. l.
R. Mardochai Nathan in Concordant. huic נקב expres-
sè לשון קללה significationem maledicendi assignet,
cum ita loquitur: כל שפרשו פרושה לקללה: ut ad eò
B. Luth. rectissimè reddiderit: *Und lästerte den Namen
und fluchte.*

XVI. Reliqua scripturæ loca, quæ in hanc rem ad-
ducunt, verbò non indigent. Quivis enim cordatus vi-
det, non de simplici Nominis Divini expressione, sed
profanatione sermonem esse. Et glossa Davidis Kim-
chi in I. Sam. 3. v. 10. ut nudè ponitur; sic eàdem facili-
tate à nobis exploditur, utpote, quæ frivola planè est, &
contra ipsam Scripturam: quæ Nominis יהוה expres-
sionem, tantùm abest, ut prohibeat, ut potius exptesse
probet, stabiliat ac graviter mandet. Ac tantùm qui-
dem de ratione ἀνεκφωνήσεως nominis Divini יהוה à Ju-
dæis allatâ, quasi juxta τὸ μὴ θεμεῖον ita dicatur, quòd
nempe illud exprimere seu pronunciare minimè li-
ceat.

SECTIO II.

*In quâ sententiâ quorundam Christianorum in
medium affertur, & ea ventilatur.*

XVII. Postquam hæc sententiam Judæorum
de Nominis Divini יהוה ἀνεκφωνήσεως justo rationis æqui-
librio ponderâsse, eorundemque rationibus satisfacisse
videmur; sequitur sententiâ Christianorum quorun-
dam discutienda, qui statuunt Nomen Tetragrammaton
secundum τὸ μὴ δυνάτων vocari ἀνεκφωνήσον, quòd nimirum
pronunciari non possit, cùm pronunciationem No-
minis יהוה unâ cum Judæis ignoremus,

B

18. Sixti-

XVIII. Sixtinus Amama in dissert. de Nominē יהוה § LX. talem instituit discursum: *Illud rogo, unde certa & vera hujus Nominis prolatio haberi poterit, an à Judæis, an ex ipsis Bibliis? certè non à Judæis. Illi enim hanc juxtà cum ignarissimis ignorant, & si fortassis eam nossent, tamen eam Christianis vel invideret invidia, vel celaret superstitio. Si enim non quemlibet Judæorum ad pernoscendum hoc Mysterium admittebant Magistri, quomodo Christianos docerent? Nec etiam ex ipsis Bibliis certam lectionem investigaris.*

XIX. Verùm enim verò, ut fateam, Judæos non planè pronunciationē Nominis Divini יהוה laruisse, cùm Maimonid. in Doct. perplexor. cap. 41. edit. Buxto ff. p. 107. expressè concedat, in sanctuario à Sacerdotibus Dei sanctificatis fuisse prolatū in benedictione Sacerdotali, & à Pontifice ipso die jejunii; & quod chorum omnium ducit, tantū abest, ut ejus pronunciatio Rabinis fuerit ignota, ut non potuerit ignorare vulgus, quippe cùm ex sacerdotibus populo benedicientibus genuinā pronunciationē percipere poterit, præsertim cum R. Mose Ben Maimon in כהן הברכה de benedictione Sacerdotum c. 14. §. 1. dicat: כהן הברכה בקול רם id est, benedicetis *altà* voce.

XX. Posterius in totum negamus. Nam יהוה iisdem punctis, quibus hodierno die vestitum est, multas myriades in Bibliis inveniri, cuilibet ad oculos demonstrare proclive est, quod & ipse quidem Sixtinus Amama locò prædictò concedere tenetur, verùm autoritatibus Theodori Bezæ Annot. ad cap. 1. Apocalypf. v. 4. & Alstedii in Lexico Theol. pag. 78. non ipsius propria, sed aliena & adscita puncta esse, infert. Alstedii verba adscribamus: *Mea sic fert sententia, non sunt propria nominis τετραγεγραμματα, sed sunt Nominis Adonai propria.*

Hanc:

Hanc sententiam Clariss. Amama, unà cum suis affectis, certis fundamentis subnixus demonstrare contendit.

XXI. Principem locum tenet (verba sunt Sixtini Amam.) illa ratio, quòd hoc nomen, quotiescunque vel precedit, vel sequitur cognomen Adonai, & nunquam aliàs, ne bis legeretur Adonai Adonai, semper mutet sua puncta, & pro Sbeva, cbolem, Kametz, semper accipiat chatephsagol, Holem & Hireck. puncta videl. nominis אלהים. Jam pergit: Si illa puncta, quæ vulgò sub tetragrammato ponuntur, essent vera ac stata ejus puncta, quid obstaret, quò minus liceret dicere Adonai Jehovah, vel Jehovah Adonai? cur huic nomini, & quidem hoc casu, & semper accideret, quòd nec ulli aliis nec huic ipsi unquam aliàs? Quæ vel probabilis ratio offeretur?

XXII. Verùm respond. rationem hanc, quæ cæteroquin princeps ac primaria vocatur, parvi ponderis esse. Nam aliàs omnia nomina in statu regiminis posita non haberent propria puncta, quippe quæ ob statum semper mutant puncta. Deinde יהוה non idèò assumit puncta אלהים, ac si non habeat propria puncta, sed ut semper aliquod Mysterium indicetur. Nam יהוה & ארני quando conjuncta ponuntur, non de unà, attestantibus Dominis Theologis, SS. Trinitatis personâ hypostaticè usurpantur, sed omnes tres personas unitate essentiæ denotant, ita, ut literæ nominis Jehovi, quippe proprii, essentiæ Unitatem, puncta verò personarum pluralitatem indicent. Confer Gerhard. com. in Genes. pag. 326, 327. Porro, si exinde יהוה mutaret puncta, tunc & quando bis occurrit יהוה, mutanda essent puncta. Sed hoc refellit locus Exod. 34. v. 6. ubi יהוה יהוה extat. Denique LXX. nullam rationem sejuncti vel adjuncti Adonai habuerunt, sicut usus attestante Gomaro LXX. interpretum (in editio-

ne Romana) demonstrat, sed interdum $\alpha\upsilon\epsilon\lambda\sigma\upsilon\upsilon$, (non verò semper, uti adversarii volunt) interdum verò $\theta\epsilon\delta\upsilon$ posuerunt. Gencl. 15. v. 6. Gen. 18. v. 1. Confer Rom. 4. vers. 3.

XXIII. Secundam rationem depromit Amama à naturâ literarum מִטְּיָה וְכָרֵב Hoc extra controversam, dicit Amama, ponet mecum, quisquis Ebraam linguam vel à limine salutavit, ex istis septem literas מִוִּכְרֵב ante dictionem, à jod schevato incipientem, habere chirek in quo jod, abjecto suo scheva, quiescit, e.g. יְהוָה sic בִּיהוָה &c. Unde sequitur, dicit, si vera & juxta proprias vocales lectio esset Jehova, dicendum & scribendum etiam fuisse בִּיהוָה &c. Verùm harum literarum ultima quatuor (וְכָרֵב) ante hoc nomen habent patbach, in quo jod quiescit, ut בִּיהוָה &c. quod fieri non posset, nisi haberetur ratio sequentis puncti rapti chatephpatbach, quod est sub א in אֲרָנִי quia puncta rapta requirunt ante se sub istis servilibus punctum affine. Quod atinet ס , ea nunquam ante hoc nomen habet Hirek, sicut analogia postularet, siquidem Jehova legeretur. Sed perpetuò est cum tsere. Id quod nullo modo fieri posset, nisi haberetur ratio alicujus literæ gutturalis aut Resch sequentis. Cujus autem ex his rationem haberi dicemus, nisi א , à qua litera vox אֲרָנִי incipit? $\text{מִיְהוָה מֵאֲרָנִי}$

XXIV. Sed respond. lectionem nostram nobis inde suspectam minimè fieri. Nam illud quidem apud nos indubitatum ac certum est, Nomina Divina semper aliquid peculiare, tum quoad significationem, tum quoad punctationem habere, quod satis luculenter patet ex nominibus אֱלֹהִים & אֲרָנִי . De posteriori enim hoc satis constat, quòd singulari ratione in fine (י) obtineat: & de אֱלֹהִים similiter satis superq; ab aliis demonstratum, peculiari constructione Mysterium indagari: & utrumque nominis nostri וְי anomaliam sequi.

fequi in propatulo est. Dicitur enim cum istis præfixis non ואלהים &c. sed ואלהים &c. Sic ואתני non habet ואתני &c. sed ואתני &c. Et quisnam verò exinde colligere vellet ואתני & ואלהים non propria haberent puncta, sed aliena? Aut certè ita si colligere licebit in voce יהוה etiam hinc licebit. Ἄριστον. Unde elucet, regulas Grammaticas absolute nobis opponi non posse, quippe secundum quas ista lingua dijudicari nequit. Sed ipsæ ex linguâ sunt deducendæ & confirmandæ. Quò ipsò & ratio altera desumpta infringitur. Quanquam si puncta ואתני adefsent, non מיהוה sed מיהוה dicendum esset, sicut מאתני regulariter dicitur, de quo mox plura.

XXV. Rationem tertiam Amama ita proponit: *Litera בנרכתה initio dictionum post voces in literam quiescentem desinentes solent aspirari, id est, ut vulgò loquuntur, sine Dagesch leni scribi, quod alii vocant raphari. Jam verò illud constat, prædictas illas literas post vocem יהוה tam nudam quàm cum præfixis compositam, non aspirari, sed leni Dagesch notari, etiam cum nullus Rex vel pausa intervenit. Unde liquido constat, eos qui puncta adjecerunt, utroque casu, non vocem יהוה cujus ultima quiescit, sed aliam vocem spectasse, quæ in literam non quiescentem desinat, qualis est Adonai.*

XXVI. Verùm idem Amamæ hinc responsum fit, quod supra thesi 24. Sed & hoc addimus, quòd nondum apodicticè demonstrarint, semper hoc fieri, cum exemplum contrarium Psalm. 68. v. 18. addit: & præterea hoc etiam, quòd doctrina illa de usû Dagesch lenis plena sit exceptionum variarum, cui haud satis tutò Controversia hæc potest superstrui. Et quæ alia in superessent, quæ adduci hinc absq; labore possent.

XXVII. Denique non nemo veritatem hujus sententia ad oculos demonstrare vult ex permutatione vocum Jehova & Adonai Ef. c. 3. v. 1. c. 10. v. 16. & c. Sed quàm infirma hæc sit ratio, patet. Et ejusdem planè farina esse videtur hæc, ubi quidam vocis Elohim personarum pluralitatem inferri negant ex eo, quòd permutatur אלהי cum voce אלה Job. 9. v. 2. Psalm. 101. v. 25. Sed ut ille, qui istam attulit rationem, posterius hoc affirmare non audebit, quod & refutat a Dn. D. Walthero in Spicil. p. 310; ita prius stare non posse, statim videbit.

XXVIII. Atque ita vidimus hæc sententiæ contrariæ robur, quæ asserit, puncta nominis Jehovah aliena esse atque adscititia, non propria, & per consequens, nos nescire veram ejus pronunciationem, atque prononciationem: unde & juxta *πὸ μὴ δυνατὸν ἀνευ Φωνῆς* sit, atq; prononciari non possit. Restat, ut paucis & nostras rationes, contrarium suadentes, addamus, scilicet vocem Jehova non puncta Adonai, sed propria possidere, ex quo postmodum suâ sponte sequetur, id prononciari etiam posse, nec aded hanc superiorem rationem veram *τῆς ἀνευ Φωνῆσεως* causam esse.

XXIX. Quod si enim puncta אדני substituta forent, non יהוה sed יהוה legeretur. Necessè, quod Sixt. Amam. §. 84. excipiat cum Drus. c. 14. & Bellarm. in praxi Grammat. *puncta rapta esse scbevata composita, simplicisq; scbeva sub gutturalibus vicaria.* Nam ut non dicam, scbeva compositum quandoque aliis, quàm gutturalibus subjectum reperiri (Vid. B. Trost. Gram. General. p. 79. Buxtorff. thes. Gram. l. 1. c. 4.) quid dicent, quòd sub Jehova puncta Elohim possidente, illud occurrat. Anne quia rariùs scil. CC XXII. juxta Amam, loc. cit. Jeho-

Jehova occurrit? Verùm quomodo Jehova, sive Adonai positi frequentia, potest esse causa mutilati primi puncti, cùm (ut alia fileam) in voce Elohim, quæ frequentissimè obvia, nihil tale observetur? Deinde dico, pluries, quàm CCXXII. in S. codice hanc punctationem occurrere, & laudatum istum ab Amama Eliæ currum (nam Elias numerum hujus punctationis voce ככך repræsental) longè angustiorè esse. Non enim tantùm modò ככך h. e. CCXXII. vicibus ita scribitur, sed præter CCXI. in Ezechiele, in reliquis LIX. supersunt, ut plentior numerus ככך seu CCLXX. censente Gomarò, sit statuendus.

XXV. Sed ulterius Amam. loc. cit. pergit Scheva simplex à priscis fuisse expressam per vocalem ac si batephpatba esset, modò non sequeretur litera gutturalis, aut iod, e. g. שלמה Salomo, שמואל Samuel, כנען Canan &c. Cum ergò sequente Daleth, utpote litera non gutturali, priscà pronunciatione idem fuerit sonus ד (·) & (·) punctorum, nec genere, nec specie, nec natura, sed tantùm figurà & munere invicem differentium necesse non est, ad scheva sub iod positum, addere batephpatba.

XXXI. Positò, ita legisse, quid hoc ad scriptiorem? At tamen nec ita legerunt. Nam scheva apud veteres non tantùm pro (·) sed variè legebatur. Interdum per ε brevissimum, sicut כרכים *κερκις* Gen. 3. v. 24. שרפים *σερפיς* Esa. 6. v. 2. דברה *δεβρα*, Genes. 3. v. 8. Interdum per a brevissimum apud Hieronym. שרפים Raschaim. Interdum per o raptum סרם Sodom. Interdum per i ביום biiom. Vid. Clariss. & Excellentiss. Dn. Ostermannum, Præceptorem & Promotorem meum devenerandum, in tract. de mut. puncti. ex P. Martin. & Drusio pluribus differentem. Unde & Amama

ma

ma refutatur, dum LXX. המלש per' *σολομών* expressisse docet. Et quid? si propterea Scheva simplex pro Catephathâ sit adscriptum, cum pro eo legatur, ob eandem rationem scheva simplex, ubi Elohim legitur, non autem Scheva, ut sit, cum segol esset scribendum, quia scheva simplex sæpiùs per *ε* brevissimum effertur.

XXXII. *Secundò* veram lectionem atq; punctationem nominis *πετραγεμμάτς* Jehova probant etiã particulæ nominis Jehova aliis nominibus tùm præfixa, tùm affixa. Nam prior, ac dimidia nominis Jehova pars, nempe יהי iisdem omninò punctis in vocibus ex ipso compositis extat, & ab omnibus, quod extra controversiæ aleam positum est, eod. modo legitur. Ejusmodi nomina eam ob causam à Clariss. Drus. *πετραγεμ.* p. 78. & 104. & 113. *ιαωφόρα, & πετραγεμματοφόρα* appellantur. De hac re tantùm unicum exemplum adducamus, quale est יהונתן Jehonathan 1. Sam. 19. v. 1. & contra-ctè יהונתן Jonathan, hoc est *θεόδωρος*, Deodatus, & similia non pauca.

XXXIII. *Tertiò* ita procedimus: puncta hodierna aut primitùs à Prophetis & Mose sunt apposita, aut postmodum à superstitiosis Judæis mutata. Si illud, uti certò certius esse demonstratur alibi, utiq; nativa & genuina erunt: Hi enim ipsi Sp. S. ducti nos docent, in hoc nomine nos jurare debere, & olim Sacerdotes in hoc nomine benedicere iussos esse: quod Judæi ipsi fatentur th. 6. ipsorum Sacerdotes illud nomen per propria puncta protulisse. Sin hoc, hîc & Judæorum indefessa sedulitas circa textum sacrum, & inaudita Religio erga illum destrueretur, Bibliorum sacrorum integritas defloraretur. Nec juvat distinguere inter muta-
quod

tionem & corruptionem. Nam & hęc Biblia sacra mutationem & corruptionem passa fuissent; quippe quod contra expressum Dei mandatum & Sp. S. intentionem factum fuisset. Atque hęc quidem sufficiant etiam nunc de sententiâ quorundam Christianorum, qui τὸ ἀνεκφώνητον per τὸ μὴ δυνατὸν interpretantur, quod scilicet Nomen hoc exprimi non possit, cùm & veram ejus lectionem atque scriptionem ignoremus.

SECTIO III.

Quæ veriorem aut saltem probabiliorem sententiam paucis subjungit.

XXXIV. Discussâ jam tùm Judæorum, tùm quorundam quoque Christianorum sententiâ de Nominis JEHOVA ἀνεκφώνητον, reliquum esset, ut sub calcem hujus Exercitii nostram quoque, sive veriorem potius, aut saltem probabiliorem sententiam de hâc Controversiâ adjungeremus.

XXXV. Ac ut paucis, quod res est, dicamus, nos vice hâc in eam planè propendemus sententiam, dici hoc nomen JEHOVA à veteribus imprimis olim, atque nunc etiam fortassis atque vulgò, ἀνεκφώνητον, ἀφρασον, ἀρήντων &c. non quòd 1. tale sit juxta τὸ μὴ ἡμισὸν, quòd scilicet non licuerit, liceatve pronunciare, quæ sententia placet Judæis, à Nobis in sect. 2. satis refutata. Nec 2. quòd tale sit simpliciter juxta τὸ μὴ δυνατὸν, quòd pronunciari minimè possit, cùm id ignoremus, quæ sententia Christianis nonnullis arridet, de quâ in sect. 2. fuit actum. Sed 3. juxta τὸ μὴ ἐπιβολὸς, quòd insolens scilicet atque inusitatum fuerit passim apud plures, nec non ejusmodi habitum vulgò, atque à plurimis. Quor-

C

sum

sum respexisse etiam videtur Eusebius, quando illud ἀνεκφώνητον τοῖς πολλοῖς appellat. Et certè per haud exiguum temporis spatium in usũ id non fuisse, & ante Galatinum neminem id pronuciare ausum fuisse, res nota est.

XXXVI. Etenim, cùm, ut ex superioribus constare potest, tantã Religione Judæi nomen hoc profecuti fuerint, & ista εὐλάβεια in talem superstitionem degeneraverit, postremò omnes omninò Judæorum animos penitus occupavit, atque ad eò unã cum Judæis totum terrarum orbem pervolavit. Unde dicimus, orthodoxos imprimis Patres, quos postea secuti sunt etiam alii, sicubi Divinum Nomen ἀνεκφώνητον dixerunt, linguã Judæorum usos fuisse. Quod ipsum & illorum verba nonnulla evincere videntur, si aspiciantur. Certè Hieronymus, qui cum Judæis sapius conversatus, & Judæo quoque Præceptore usus fuit, ita loquitur in Epist. quãdam ad Marcellam, (Tom. Oper. III. pag. 95. edit. Basil. 1537.) quando Nomina Divina recenser: *Nomen τετραγράμματον quod ἀνεκφώνητον h. e. ineffabile putaverunt, quod bis literis scribitur J E H O V A & c.* Sic & Theodorcius quæst. 15. in Exodum loquitur: Τὸ πρὸς παρ' ἑβραίοις ἀφραστον ἱσομαζεται i. e. hoc apud *Ebraeos* ineffabile dicitur. Ex quibus verbis colligitur satis, ab ipsis quoque eò modo id appellatum fuisse ἀνεκφώνητον, scilicet: *τοῖς πολλοῖς ἢ πολλαχῶς.*

XXXVII. Sed hæc dum asserimus, non simpliciter rejectam volumus illorum sententiam, qui dicunt, ineffabile esse ob essentiam eò significatam, quæ comprehendi & verbis describi penitus à nobis in hæc mortalitate nequit.

Nec

XXXVIII. Nec planè nulla est etiam sententia doctissimi Fulleri, qui in Miscell. l. 4. c. 13. propter linguam Gracã id $\alpha\beta\gamma\delta$ à Gracis dictum fuisse cenfet. Si enim rectè explicetur, satis benè sese habet. Quosdam conatos fuisse aspirationem in medio exprimere, & consimiles voces gracè scribere, faciles damus; sed conatus iste non probat facilitatem scribendi, multò minùs ipsam expressionem vocis J E H O V A. Hacenus exemplum commodum demonstrare non potuerunt, ubi difficultas ista, quæ in exprimendâ voce J E H O V A adsunt, concurrant omnes, & quòd vox à Græco expressa fuerit.

XXXIX. Cæterùm filum hîc est abrumpendum: Diximusque hæc certis subnixi rationibus & fundamentis, eâ imprimis lege, ut resiliire, si quis meliora, possimus.

Tantum!

MANTISSAE.

1. יהוה an sit Nomen DEI? Affirmatur *adversus Burgensem.*
2. Το υἱο an, sicut à Tetragrammato decurtatum, ita denotet τον λόγον, sive filium DEI ενσαρκον, hominem factum & pro nobis passum? *Negatur.*
3. Το υἱο & το υἱο an inter nomina recensenda sint? *Negatur.*

XXVIII. Neque enim est...
XXIX. Cunctis illis...
XXX. Insuper...

Tablet

MANUSCRIPT

- 1. Item...
- 2. Item...
- 3. Item...

05 A 1575

ULB Halle
003 779 491

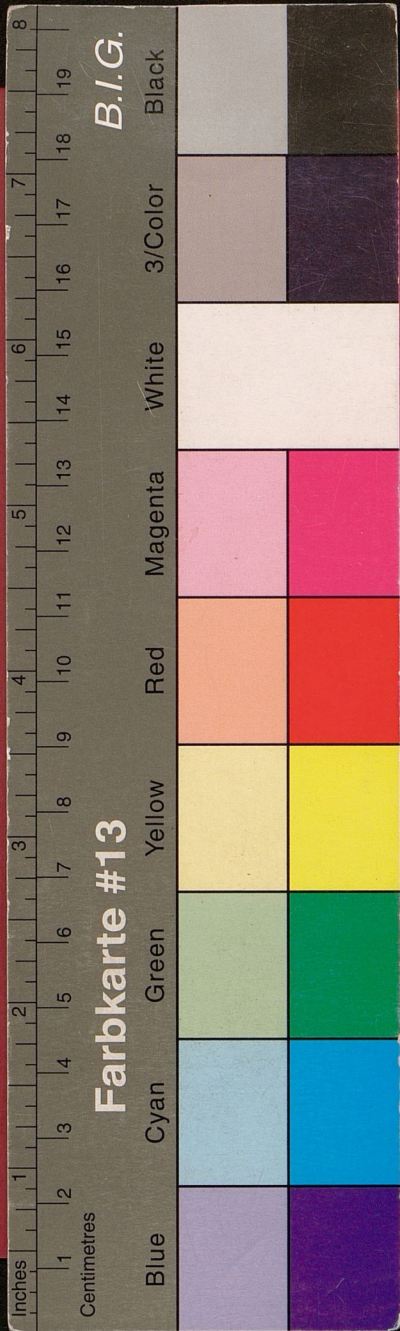
3

1517

23

Differtatio Philologica
De

DIVINI NOMINIS
JEHOVA
ἈΝΕΚΦΩΝΗΣ ΕΙ,
quam
Triuno JEHOVA annuente,
Sub
PATROCINIO
VIRI
Clarissimi atque Excellentissimi,
DN. M. ANDREÆ SENNERTI,
Lingg. Oriental: P.P. Dignissimi, Præceptoris ac
Promotoris sui omni observantiæ cultû profe-
quendi,
publico examini proponit
DAVID WENDELERUS,
Schlettâ - Misnicus
Addiẽm 14. Majis,
In Auditorio majori.

WITTEBERGÆ
Excudebat MICHAEL Wende/ ANNO 1642